สงครามกับความเสี่ยงในการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ: ความท้าทายในการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชี

ธิตินันท์ กุมาร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาการบัญชี
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน
ดร.วันวิภา ปานศุภวัชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาการบัญชี
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน
สมบูรณ์ กุมาร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาการบัญชี
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2569
วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ: 25 มีนาคม 2569
วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 30 มีนาคม 2569

บทคัดย่อ

ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์และสถานการณ์สงครามก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อข้อสมมติพื้นฐานทางการบัญชีเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง (Going Concern Assumption) บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัจจัยเสี่ยงจากสถานการณ์สงครามที่อาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญต่อความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ และนำเสนอความท้าทายของผู้สอบบัญชีในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 570 เรื่องการดำเนินงานต่อเนื่อง ภายใต้วิกฤตการณ์สงคราม

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ความเสี่ยงจากสงครามสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ ความเสี่ยงด้านการเงิน ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน และความเสี่ยงด้านกฎหมาย ข้อบังคับและอื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อการประเมินความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องและระดับความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญ ในด้านการสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีเผชิญความท้าทายในการรวบรวมหลักฐานการสอบบัญชีในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง ความยากลำบากในการประมาณการมูลค่ายุติธรรม และความไม่แน่นอนของแผนการบริหารจัดการของฝ่ายบริหาร

บทความนี้เสนอแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้สอบบัญชีโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีการสอบบัญชีทางไกล การอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการเสริมสร้างความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ เพื่อเพิ่ม

ประสิทธิภาพของรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในการส่งเสริมความโปร่งใสและทำหน้าที่เป็นกลไกเตือนภัยล่วงหน้าแก่ผู้ใช้งบการเงินในภาวะสงคราม

คำสำคัญ: การดำเนินงานต่อเนื่อง สงคราม ความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญ ผู้สอบบัญชี มาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 570

The Effects of War on Going Concern Assessment: Challenges in Auditors' Audit Opinions

Thitinan Kumarn
Assistant Professor,
Faculty of Business Administration and Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Lanna Nan

Dr.Wanvipa Pansuppawat
Assistant Professor,
Faculty of Business Administration and Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Lanna Nan

Somboon Kumarn
Assistant Professor,
Faculty of Business Administration and Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Lanna Nan

Received: 6 February 2026
Revised: 25 March 2026
Accepted: 30 March 2026

Abstract

Geopolitical conflicts and wartime conditions create significant economic uncertainty that may affect the fundamental accounting assumption of going concern. This academic article aims to examine risk factors arising from war that may lead to material uncertainty regarding an entity's ability to continue as a going concern, and to explore the challenges faced by auditors in complying with Auditing Standard No. 570 on Going Concern under wartime conditions.

The analysis indicates that war-related risks can be categorized into three primary dimensions: financial risks, operational risks, and legal, regulatory, and other risks. These factors significantly influence the assessment of going concern and the level of material uncertainty. From an auditing perspective, auditors encounter challenges in obtaining sufficient appropriate audit evidence in conflict-affected areas, difficulties in estimating fair value, and uncertainties surrounding management's plans.

This article proposes practical guidelines for auditors, emphasizing the use of remote auditing technologies, reliance on specialists, and the enhancement of professional skepticism. These approaches aim to improve the effectiveness of auditors' reports in

promoting transparency and serving as an early warning mechanism for financial statement users during periods of war.

From a theoretical perspective, this study extends the agrotourism literature by operationalizing sustainability-oriented policy frameworks into measurable destination quality indicators.

Keywords: Going Concern, War, Material Uncertainty, Auditor, ISA 570

บทนำ (Introduction)

ข้อสมมติฐานการดำเนินงานต่อเนื่อง (Going Concern Assumption) ตามกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงินถือเป็นหลักการพื้นฐานในการจัดทำและนำเสนองบการเงินตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน (Federation of Accounting Professions Under the Royal Patronage, 2020) ซึ่งตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่ากิจการจะดำเนินงานต่อเนื่องและดำเนินงานต่อไปในอนาคต นั่นคือ กิจการไม่มีความตั้งใจและไม่มีความจำเป็นที่จะชำระบัญชีหรือหยุดดำเนินการ อย่างไรก็ตามเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ "สงคราม" หรือความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ที่รุนแรง ข้อสมมติฐานดังกล่าวจะถูกสั่นคลอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจากสงครามนำมาซึ่งสภาวะความไม่แน่นอนขั้นสูงสุด (Extreme Uncertainty) ที่กระทบต่อทั้งโครงสร้างการผลิต โซ่อุปทานและเสถียรภาพทางการเงินระดับมหภาค

ในสภาวะสงครามกิจการมักประสบปัญหาที่รุนแรงและฉับพลัน เช่น การสูญเสียสินทรัพย์ถาวรจากการถูกทำลาย การหยุดชะงักของช่องทางการจัดจำหน่าย การถูกระงับธุรกรรมทางการเงินระหว่างประเทศ หรือแม้กระทั่งการขาดแคลนบุคลากรสำคัญในการดำเนินงาน (Business and Economics, 2025) จากการที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในจังหวัดชลบุรี ประเทศไทย พบว่า จากสถานการณ์สงครามไทยและกัมพูชา ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ 2568 กิจการได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว เนื่องจากกิจการใช้บุคลากรก่อสร้างจากแรงงานจากประเทศกัมพูชาเป็นหลัก เมื่อเกิดสงครามทำให้แรงงานช่างก่อสร้างเดินทางกลับประเทศ ทำให้การก่อสร้างธุรกิจบ้านจัดสรรต้องหยุดชะงักลง ไม่สามารถก่อสร้างต่อไปได้และอาจส่งมอบสินค้าบ้านจัดสรรให้ลูกค้าไม่ทันตามกำหนด รวมทั้งการหาแรงงานทดแทนทำได้ยากในช่วงเวลาอันสั้นเพราะต้องเป็นแรงงานที่ต้องได้รับการฝึกฝนในช่วงเวลาหนึ่ง รวมทั้งหากใช้แรงงานคนไทยค่าแรงงานที่สูงกว่าจะส่งผลต่อต้นทุนการผลิตและราคาขายตามมา กรณีตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนลักษณะของความเสี่ยงด้านแรงงานและความเสี่ยงด้านห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยบ่งชี้ความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญต่อความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่อง โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่พึ่งพาแรงงานข้ามชาติหรือห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ความเสี่ยงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดด้านความเปราะบางของห่วงโซ่อุปทานภายใต้ความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ ซึ่งได้รับการกล่าวถึงในวรรณกรรมด้านความเสี่ยงองค์กรและการรายงานทางการเงิน

สถานการณ์ความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์เพิ่มความซับซ้อนของการใช้ดุลยพินิจทางวิชาชีพของผู้สอบบัญชี โดยเฉพาะในการประเมินความเหมาะสมของข้อสมมติฐานในการดำเนินงานต่อเนื่อง และความสมเหตุสมผลของแผนการของฝ่ายบริหาร ภายใต้ข้อจำกัดด้านข้อมูล ความไม่สมบูรณ์ของหลักฐาน และความผันผวนของปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ สภาวะดังกล่าวอาจส่งผลต่อระดับความเสี่ยงในการสอบบัญชี (Audit risk) และคุณภาพของหลักฐานการสอบบัญชีที่สามารถรวบรวมได้ ซึ่งอาจเพิ่มความไม่แน่นอนในการสรุปความเห็นของผู้สอบบัญชี

ภาระหน้าที่อันหนักอึ้งจึงตกอยู่กับ "ผู้สอบบัญชี" ในการใช้ดุลยพินิจและจรรยาบรรณวิชาชีพบัญชี เพื่อประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการปัญหาของผู้บริหาร ภายใต้มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 570 (TSA 570) เรื่อง การดำเนินงานต่อเนื่อง ผู้สอบบัญชีต้องเผชิญกับความท้าทายในการรวบรวมหลักฐานให้เหมาะสมและเพียงพอ ท่ามกลางอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลและข้อจำกัดในเขตพื้นที่ที่มีข้อพิพาท หากผู้สอบบัญชีประเมินสถานการณ์ผิดพลาดหรือไม่สามารถสะท้อนความเสี่ยงที่แท้จริงผ่านรายงานการของผู้สอบบัญชีได้ อาจส่งผลให้ผู้ใช้งบการเงินตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่คลาดเคลื่อนและนำไปสู่ความเสียหายในภายหลังได้ (Federation of Accounting Professions Under the Royal Patronage, 2016)

ด้วยเหตุนี้บทความนี้จึงนำเสนอผลกระทบของสงครามที่มีต่อการประเมินความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องและแนวทางการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี ซึ่งมีความสำคัญเพื่อให้วิชาชีพสอบบัญชีสามารถทำหน้าที่เป็นด่านหน้าในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับระบบเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากภาวะสงคราม

ขอบเขตของบทความ บทความนี้มุ่งเน้นไปที่ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

- **ขอบเขตด้านเนื้อหา** มุ่งเน้นไปที่เกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่อง (Going Concern) ตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 570 (TSA 570) เรื่อง การดำเนินงานต่อเนื่อง และผลกระทบที่เกิดจากสภาวะสงคราม ทั้งในมิติทางกายภาพ (การทำลายทรัพย์สิน) และมิติทางเศรษฐกิจ (มาตรการคว่ำบาตรและความผันผวนของตลาด)
- **ขอบเขตด้านวิชาชีพ** บทบาทและดุลยพินิจของผู้สอบบัญชีในการประเมินแผนงานของผู้บริหาร และการตัดสินใจเลือกรูปแบบความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทความวิชาการนี้มุ่งหวังให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. สำหรับผู้สอบบัญชีและผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี
    - เสริมความเข้าใจในแนวทางการระบุและประเมินความเสี่ยงที่เกิดจากสงครามได้อย่างเป็นระบบ
    - สนับสนุนกรอบการตัดสินใจในการเลือกรูปแบบความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและความรุนแรงของสถานการณ์
2. สำหรับผู้บริหารและผู้จัดทำงบการเงิน
    - ตระหนักถึงความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

- ใช้เป็นแนวทางในการเตรียมแผนการจัดการวิกฤต (Crisis Management Plan) และแผนการเงินเพื่อรองรับการประเมินจากผู้สอบบัญชี

3. สำหรับนักลงทุนและผู้ใช้งบการเงิน
    - ช่วยให้สามารถตีความข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีวรรคความไม่แน่นอนที่มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานต่อเนื่องได้ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยงสูง
4. สำหรับหน่วยงานที่กำกับดูแล
    - เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนามาตรฐานการสอบบัญชีหรือแนวปฏิบัติเพิ่มเติม (Practice Notes) เพื่อรองรับสถานการณ์ในอนาคต
    - เป็นการขยายขอบเขตองค์ความรู้ด้านการบัญชีและการสอบบัญชีในมิติของภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitical Accounting)

ผลกระทบของสงครามต่อระบบเศรษฐกิจและธุรกิจ (War Economy)

ผลกระทบของสงครามต่อระบบเศรษฐกิจและธุรกิจ (War Economy) แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งส่งผลต่อภาคธุรกิจใน 3 ระดับหลัก ได้แก่ ระดับจุลภาค ระดับอุตสาหกรรม และระดับมหภาค

ระดับจุลภาค สงครามส่งผลกระทบโดยตรงต่อธุรกิจผ่านการทำลายโครงสร้างพื้นฐาน การหยุดชะงักของการผลิต การขาดแคลนแรงงาน และความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำนวนมากต้องลดขนาดกิจการหรือยุติการดำเนินงาน โดยเฉพาะธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Audretsch et al., 2023) เช่น จากการที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในจังหวัดชลบุรี ประเทศไทย ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์สงครามไทยและกัมพูชาในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ 2568 ที่กิจการขาดบุคลากรก่อสร้างบ้านจัดสรรแบบกะทันหัน เนื่องจากแรงงานหลักเดินทางกลับประเทศกัมพูชาทำให้การก่อสร้างธุรกิจบ้านจัดสรรต้องหยุดชะงักลง ไม่สามารถก่อสร้างต่อไปได้ และมีความเป็นไปได้สูงมากที่อาจส่งมอบสินค้าบ้านจัดสรรให้ลูกค้าไม่ทันตามกำหนด

ในระดับอุตสาหกรรม สงครามทำให้ห่วงโซ่อุปทานเกิดการหยุดชะงักอย่างรุนแรง ส่งผลให้ต้นทุนวัตถุดิบ พลังงาน และการขนส่งเพิ่มสูงขึ้น อุตสาหกรรมที่พึ่งพาการนำเข้าและการค้าระหว่างประเทศได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งนำไปสู่การลดกำลังการผลิตและความไม่แน่นอนในการดำเนินธุรกิจ (Pettinger, 2024)

ในระดับมหภาค สงครามส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัว อัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น ความเชื่อมั่นของนักลงทุนลดลง และภาครัฐต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการทหารและการฟื้นฟูประเทศ ส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระยะยาว ทั้งในประเทศที่มีความขัดแย้งโดยตรงและเศรษฐกิจโลกโดยรวม (International Monetary Fund [IMF], 2022; World Bank, 2022)

ความเสี่ยงที่มีผลต่อความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องจากสงคราม

สถานการณ์สงครามสร้างปัจจัยลบที่ส่งผลกระทบต่อกิจการอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ซึ่งสามารถจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องออกเป็น 3 ด้านหลัก (World Bank, 2022; OECD, 2023) ดังนี้

1. ความเสี่ยงด้านการเงิน (Financial Factors)

ปัจจัยด้านการเงินเป็นปัจจัยที่กระทบต่อสภาพคล่องและโครงสร้างทุนของกิจการโดยตรง ได้แก่

- การขาดสภาพคล่องและกระแสเงินสดตึงตัว

เนื่องจากการหยุดชะงักของรายได้ แต่กิจการมีค่าใช้จ่ายคงที่ (Fixed Costs) ที่ยังเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจ รวมถึงการที่ลูกหนี้การค้าประวิงเวลาการชำระหนี้ออกไป (ISA 570, 2022) เช่น จากมาตรการคว่ำบาตรส่งผลให้รายได้หลักจากการส่งออกพลังงานของอิหร่านลดลง จากสถานการณ์ความขัดแย้งในปี 2026 ระหว่าง สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และ อิหร่าน ซึ่งอิหร่านถูกจำกัดการค้าระหว่างประเทศ และถูกตัดช่องทางทางการเงิน รวมทั้งมีการกำหนดมาตรการต่อเครือข่ายขนส่งน้ำมันและบริษัทที่เกี่ยวข้อง ทำให้กระแสเงินสดของธุรกิจในห่วงโซ่อุตสาหกรรมพลังงานลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Rueng Lao Chao Nee, 2026)

- ข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

สถาบันการเงินอาจระงับการให้สินเชื่อ (Credit Freeze) ในพื้นที่เสี่ยง หรือการถูกตัดออกจากระบบการชำระเงินระหว่างประเทศ (เช่น SWIFT) จากมาตรการคว่ำบาตรทำให้ไม่สามารถชำระหนี้หรือรับชำระเงินจากต่างประเทศได้ (IMF, 2022 ; Institute of Chartered Accountants in England and Wales [ICAEW], 2022)

- ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนและการควบคุมเงินตรา

จากสภาวะสงครามมักตามมาด้วยการอ่อนค่าของเงินตราท้องถิ่นอย่างรุนแรง และรัฐบาลอาจออกมาตรการควบคุมการโอนเงินออกนอกประเทศซึ่งจะกระทบต่อกิจการที่มีหนี้สินที่ต้องชำระเป็นเงินตราต่างประเทศ (World Bank, 2022)

2. ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน (Operating Factors)

ปัจจัยด้านการดำเนินงานเป็นปัจจัยที่กระทบต่อกระบวนการผลิตและการส่งมอบสินค้าหรือบริการ (OECD, 2023) ได้แก่

- การสูญเสียสินทรัพย์ทางกายภาพ

จากสภาวะสงครามอาจส่งผลให้ โรงงาน เครื่องจักร หรือสินค้าคงเหลือถูกทำลายหรือถูกยึดครองในพื้นที่สู้รบ ทำให้กระบวนการผลิตหยุดชะงัก (World Bank, 2022)

- โซ่อุปทานเป็นอัมพาต

จากสภาวะสงครามอาจส่งผลให้มีการขาดแคลนวัตถุดิบเนื่องจากเส้นทางขนส่งถูกปิดกั้น หรือคู่ค้าหลักได้รับผลกระทบจากสงครามจนไม่สามารถส่งมอบของได้ (OECD, 2023)

เช่น จากสถานการณ์ความขัดแย้งในปี 2026 ระหว่าง สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะด้านพลังงาน การค้า และความเชื่อมั่นของนักลงทุน ความขัดแย้งทางทหารในตะวันออกกลางส่งผลให้เส้นทางการขนส่งสำคัญ เช่น ช่องแคบฮอร์มุซ เกิดความไม่แน่นอน ทำให้ห่วงโซ่อุปทานทั่วโลกหยุดชะงัก กิจการที่พึ่งพาวัตถุดิบหรือพลังงานจากภูมิภาคดังกล่าวอาจต้องลดกำลังการผลิต หรือหยุดดำเนินงานชั่วคราว (Rueng Lao Chao Nee, 2026) ซึ่งกระทบต่อรายได้และความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่อง

- การสูญเสียบุคลากรหลักและความปลอดภัย

จากสภาวะสงครามอาจส่งผลให้พนักงานต้องอพยพหรือถูกเกณฑ์ทหาร ทำให้ขาดแรงงานทักษะและผู้บริหารที่มีความสามารถในการตัดสินใจในภาวะวิกฤต (ILO, 2022)

- การสูญเสียตลาดและกลุ่มลูกค้าหลัก

จากสภาวะสงครามอาจส่งผลให้กำลังซื้อของผู้บริโภคลดลง หรือการถูกคว่ำบาตรจากตลาดต่างประเทศทำให้ไม่สามารถส่งออกสินค้าได้ (IMF, 2022)

3. ความเสี่ยงด้านกฎหมาย ข้อบังคับ และอื่นๆ (Other Factors)

- การเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎหมายกะทันหัน

จากสภาวะสงครามอาจส่งผลให้มีการประกาศกฎอัยการศึก การยึดทรัพย์สินเป็นของรัฐ (Nationalization) หรือการเปลี่ยนเกณฑ์ภาษีเพื่อสนับสนุนงบประมาณสงคราม (World Bank, 2022)

- การขาดความคุ้มครองจากประกันภัย

จากสภาวะสงครามอาจส่งผลให้กรมธรรม์ส่วนใหญ่มักมีเงื่อนไขยกเว้นความคุ้มครองความเสียหายที่เกิดจาก "สงคราม" (War Exclusion Clause) ทำให้กิจการต้องแบกรับความเสียหายเองทั้งหมด (Swiss Re, 2021)

- ความล้มเหลวของแผนบริหารความต่อเนื่องทางธุรกิจ (BCP)

ในสถานการณ์สงครามยืดเยื้อ แผนสำรองที่เตรียมไว้อาจไม่เพียงพอหรือไม่สามารถนำมาใช้จริงได้ (ISO, 2019)

ปัจจัยทั้ง 3 ข้างต้นไม่ได้เกิดขึ้นแยกส่วนกัน แต่มักเกิดขึ้นพร้อมกันในลักษณะ "ผลกระทบแบบโดมิโน" เช่น เมื่อโรงงานถูกทำลาย (ปัจจัยดำเนินงาน) จะส่งผลให้ขาดรายได้และผิดนัดชำระหนี้ (ปัจจัยการเงิน) และท้ายที่สุดอาจนำไปสู่การถูกฟ้องล้มละลายหรือการเลิกกิจการ ผู้สอบบัญชีจึงต้องมองภาพรวมของปัจจัยเหล่านี้เพื่อพิจารณาว่า แผนการแก้ไขปัญหาของผู้บริหาร มีน้ำหนักเพียงพอที่จะหักล้างปัจจัยบั่นทอนเหล่านี้ได้หรือไม่ (ISA 570, 2022)

จากกรณีศึกษาประกอบการวิเคราะห์จากวิกฤตการณ์โซ่อุปทานของอุตสาหกรรมพลังงานในยุโรปในช่วงความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและยูเครน ตลาดพลังงานของยุโรปได้รับผลกระทบอย่างมากจากการขาดแคลนพลังงานและการลดปริมาณส่งออกก๊าซของรัสเซีย ทำให้ราคาพลังงานพุ่งสูงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนและสร้างแรงกดดันอย่างรุนแรงต่อธุรกิจที่พึ่งพาก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบหลัก (European Commission, 2025) ราคาก๊าซพุ่งแตะระดับสูงสุดในปี 2022 ซึ่งบีบต้นทุนการผลิตและอัตรากำไรของบริษัทต่างๆ ในยุโรป ส่งผลให้ความสามารถในการทำกำไรและกระแสเงินสดจากการดำเนินงานของบางกิจการลดลงอย่างรุนแรง (Consilium, 2025) สถานการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนแนวคิดการส่งผ่านของ Energy Price Shock ไปสู่ความเสี่ยงปัญหาการดำเนินงานต่อเนื่อง (Going Concern) ต้นทุนพลังงานที่เพิ่มขึ้นก่อให้เกิดแรงกดดันด้านโครงสร้างต้นทุน (Cost Structure Pressure) ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและกระทบต่อจุดคุ้มทุนของกิจการ (Scope Ratings GmbH, 2022) เมื่อกิจการไม่สามารถผลักภาระต้นทุนไปยังผู้บริโภคได้เต็มที่ จึงเกิดแรงกดดันด้านอัตรากำไร (Margin Compression) และความสามารถในการทำกำไรลดลง (Consilium, 2025) ผลกระทบดังกล่าวส่งต่อไปยังกระแสเงินสด ทำให้เกิดภาวะวิกฤตสภาพคล่อง (Liquidity Stress) และข้อจำกัดด้านสภาพคล่องของกิจการ ภาวะสภาพคล่องตึงตัวเพิ่มความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระหนี้และการพึ่งพาแหล่งเงินทุนภายนอก กระบวนการนี้สะท้อนการส่งผ่านจากปัจจัย มหภาคไปสู่ความเสี่ยงระดับกิจการอย่างเป็นระบบ จากสถานการณ์นี้ ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนสำรองที่กิจการนำเสนอ เช่น การเปลี่ยนแหล่งพลังงานหรือการเพิ่มทุนว่ามีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติหรือไม่ หากไม่สามารถใช้ได้จริงอาจถือเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่อง (ECB, 2022; ECB, 2023)

ตัวอย่างกรณีถัดมาจากการที่โรงงานปิโตรเคมีซึ่งแปรรูปวัตถุดิบปิโตรเลียม (น้ำมันดิบ/ก๊าซธรรมชาติ) ผ่านกระบวนการกลั่นและแยก เพื่อเปลี่ยนเป็นสารตั้งต้น (เช่น เอทิลีน โพรพิลีน) แล้วนำไปผลิตเม็ดพลาสติก เส้นใยสังเคราะห์ ยางสังเคราะห์ และสารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันและอุตสาหกรรม ได้รับผลกระทบจากความตึงเครียดและความขัดแย้งสถานการณ์ความขัดแย้งในปี 2026 ระหว่าง สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ผลกระทบหลักเกิดผ่าน “ห่วงโซ่อุปทานพลังงาน” และ “ความผันผวนของราคาน้ำมันและก๊าซ” ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมส่งผลให้ราคาพลังงานปรับตัวสูงขึ้น (Sakunchaik Kenganantanon, 2026) โรงงานในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน ซึ่งพึ่งพาการนำเข้าพลังงาน ต้องเผชิญกับต้นทุนวัตถุดิบที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นนำไปสู่ภาวะแรงกดดันด้านโครงสร้างต้นทุน (Cost Structure Pressure) ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ขณะที่การแข่งขันในตลาดโลกจำกัดความสามารถในการปรับราคาขาย ส่งผลให้เกิดแรงกดดันด้านอัตรากำไร (Margin Compression) หรืออัตรากำไรลดลง โดยเฉพาะในผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีพื้นฐาน เช่น เอทิลีนและโพรพิลีน นอกจากนี้ความไม่แน่นอนด้านภูมิรัฐศาสตร์ยังส่งผลต่อการวางแผนการผลิตและการลงทุน โรงงานบางแห่งต้องลดกำลังการผลิตหรือชะลอโครงการขยายกำลังการผลิต เนื่องจากความเสี่ยงด้านราคา

พลังงานและอุปสงค์ที่ผันผวน รวมทั้งการเกิดภาวะวิกฤตสภาพคล่อง (Liquidity Stress) ในบางกิจการจากต้นทุนที่สูงขึ้นและรายได้ที่ไม่แน่นอน ทำให้กระแสเงินสดตึงตัว และเพิ่มความเสี่ยงด้านการดำเนินงานต่อเนื่องตามมา

มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 570 (ปรับปรุง) การดำเนินงานต่อเนื่อง

มาตรฐานฉบับนี้กำหนดความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีในการตรวจสอบการข้อสมมติฐานเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่องโดยมีประเด็นสำคัญดังนี้ (Federation of Accounting Professions Under the Royal Patronage, 2016 ; IAASB, 2022)

- ระยะเวลาการประเมิน
  ผู้บริหารต้องประเมินสถานะกิจการไปอย่างน้อย 12 เดือนนับจากวันที่ในงบการเงิน
- เหตุการณ์หรือสภาวะที่ทำให้เกิดข้อสงสัย

มาตรฐานระบุตัวบ่งชี้ความเสี่ยง เช่น ปัญหาการขาดสภาพคล่อง การผิดนัดชำระหนี้ หรือเหตุการณ์ภายนอกที่เป็นผลกระทบจากสงครามที่มีผลต่อการดำเนินงานที่อาจส่งผลให้กิจการมีปัญหาด้านแรงงานหรือ ขาดแคลนวัตถุดิบที่สำคัญ การสูญเสียตลาดที่สำคัญ เป็นต้น (Srijanpetch, 2025)

- วิธีปฏิบัติของผู้สอบบัญชี

หากพบความไม่แน่นอน ผู้สอบบัญชีต้องตรวจสอบแผนงานในอนาคตของผู้บริหาร (Management's Plans) ว่ามีความเป็นไปได้จริง (Feasible) และจะช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้นหรือไม่ เช่น จากการที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์สงครามไทยและกัมพูชา ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ 2568 ที่กิจการขาดบุคลากรก่อสร้างบ้านจัดสรรแบบกะทันหัน เนื่องจากแรงงานหลักเดินทางกลับประเทศกัมพูชาทำให้การก่อสร้างธุรกิจบ้านจัดสรรต้องหยุดชะงักลง ไม่สามารถก่อสร้างต่อไปได้ และแผนงานในอนาคตของผู้บริหารยังไม่สามารถระบุได้ ด้วยสถานการณ์นี้มีผลกระทบอย่างมากต่อความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่อง

การใช้ดุลยพินิจและสังเกตด้วยความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ (Professional Skepticism)

มาตรฐานการสอบบัญชีกำหนดให้ผู้สอบบัญชีต้องใช้ความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพตลอดกระบวนการสอบบัญชี โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตที่มีความไม่แน่นอนสูง ซึ่งไม่สามารถพึ่งพาเพียงคำชี้แจงของฝ่ายบริหาร (Management Representations) ได้เพียงอย่างเดียว (IAASB, 2019)

ผู้สอบบัญชีควรเพิ่มระดับความระมัดระวังและแสวงหาหลักฐานจากแหล่งภายนอกที่มีความน่าเชื่อถือ (External Evidence) เช่น รายงานจากหน่วยงานรัฐ องค์กรระหว่างประเทศ หรือข้อมูลอิสระอื่น เพื่อใช้ยืนยันหรือท้าทายข้อมูลที่ได้รับจากกิจการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเกี่ยวกับความเพียงพอและ

ความเหมาะสมของหลักฐานการสอบบัญชี (IAASB, 2019; Federation of Accounting Professions Under the Royal Patronage, 2018)

ความท้าทายของผู้สอบบัญชีในการตรวจสอบ (Audit Challenges)

การตรวจสอบบัญชีในสถานการณ์ปกติวางอยู่บนสมมติฐานของความปลอดภัยและการเข้าถึงข้อมูลได้ แต่ในสภาวะสงคราม ผู้สอบบัญชีต้องเผชิญกับข้อจำกัดที่ท้าทายต่อความน่าเชื่อถือของการให้ความเห็นในงบการเงิน (IAASB, 2019; World Bank, 2022) ดังนี้

1. ข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่เพื่อรวบรวมหลักฐาน (Physical Access & Site Visit)
    - การตรวจนับสินทรัพย์ถาวรและสินค้าคงเหลือ

ตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 501 ผู้สอบบัญชีต้องเข้าร่วมตรวจนับสินค้าคงเหลือหากมีสาระสำคัญ แต่ในเขตสู้รบ ความเสี่ยงด้านความปลอดภัยทำให้ไม่สามารถเข้าพื้นที่ได้ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการยืนยัน "ความมีอยู่จริง" (Existence) และ "สภาพ" (Condition) ของสินทรัพย์ (IAASB, 2019; Federation of Accounting Professions Under the Royal Patronage, 2018)

- การทำลายหลักฐานเอกสาร

ระบบจัดเก็บเอกสารในรูปแบบกระดาษหรือเซิร์ฟเวอร์ในพื้นที่อาจถูกทำลายจากการโจมตี ทำให้ขาดเส้นทางเดินของเอกสารซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการได้มาซึ่งหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ (IAASB, 2019)

2. ความยากในการประเมินมูลค่าสินทรัพย์และการด้อยค่า (Valuation & Impairment)
    - การหามูลค่ายุติธรรม (Fair Value)

ในภาวะสงคราม ตลาดซื้อขายสินทรัพย์มักหยุดชะงัก (Inactive Market) ทำให้ไม่มีราคาอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ผู้สอบบัญชีจึงเผชิญกับความยากลำบากในการตรวจสอบความสมเหตุสมผลของการวัดมูลค่าสินทรัพย์ (IASB, 2023)

3. การประมาณการผลขาดทุนจากการด้อยค่า

การพิจารณาว่าสินทรัพย์ควรถูกด้อยค่าหรือจำหน่ายออกบางส่วนหรือทั้งหมด ต้องอาศัยดุลยพินิจอย่างสูงภายใต้สมมติฐานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงของความคลาดเคลื่อนจากการประมาณการของฝ่ายบริหาร (IASB, 2023; IAASB, 2022)

4. ความท้าทายในการประเมิน "แผนงานของผู้บริหาร" (Evaluation of Management’s Plans)

เมื่อเกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง ผู้สอบบัญชีต้องประเมินความเป็นไปได้ของแผนงานในอนาคตของผู้บริหารแต่ในภาวะสงครามแผนเหล่านี้มีความไม่แน่นอนสูง ได้แก่

- สมมติฐานที่เลื่อนลอย

แผนการจัดหาเงินทุนหรือการย้ายฐานผลิตอาจทำได้ยากกว่าที่ผู้บริหารคาดการณ์ เนื่องจากข้อจำกัดด้านโลจิสติกส์และกฎหมายระหว่างประเทศ (IAASB, 2022; OECD, 2023)

- ความลำเอียงของผู้บริหาร (Management Bias)

ภายใต้ความกดดันในภาวะวิกฤตอาจเพิ่มความลำเอียงของฝ่ายบริหาร (Management Bias) โดยเฉพาะแนวโน้มมองโลกในแง่ดีเกินจริง ซึ่งผู้สอบบัญชีต้องใช้ความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพในการประเมินข้อมูลดังกล่าว (IAASB, 2019)

5. การตรวจสอบผ่านระบบทางไกลและความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Remote Audit & Cybersecurity)

- ความน่าเชื่อถือของหลักฐานดิจิทัล

เมื่อไม่สามารถลงพื้นที่ได้ ผู้สอบบัญชีต้องพึ่งพาการส่งข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกดัดแปลงข้อมูล (Data Manipulation) หรือการโจมตีทางไซเบอร์ในสภาวะสงคราม

- ข้อจำกัดทางเทคโนโลยี

โครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ตในพื้นที่สงครามอาจไม่เสถียร ทำให้การตรวจสอบผ่านวิดีโอคอลหรือการเข้าถึงระบบ Cloud ของลูกค้าทำได้ไม่ต่อเนื่อง (IAASB, 2019; ISO, 2022)

6. ความกดดันด้านเวลาและจรรยาบรรณวิชาชีพ (Time Pressure & Ethics)

- การรักษาความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ (Professional Skepticism)

ในขณะที่กิจการต้องการออกงบการเงินอย่างเร่งด่วนเพื่อขอรับความช่วยเหลือหรือรายงานต่อตลาดหลักทรัพย์ ผู้สอบบัญชีต้องรับแรงกดดันในการ "เร่งตรวจ" ซึ่งอาจส่งผลต่อคุณภาพของการตรวจสอบ (IESBA, 2023; Federation of Accounting Professions Under the Royal Patronage, 2018)

- ความปลอดภัยของทีมงาน

ผู้สอบบัญชีต้องเผชิญกับความขัดแย้งทางจริยธรรมระหว่าง หน้าที่ในการตรวจสอบให้เสร็จสิ้น กับ ความปลอดภัยในชีวิตของทีมงานสอบบัญชี

ความท้าทายเหล่านี้ทำให้ผู้สอบบัญชีมักพบกับ "ข้อจำกัดในการหาหลักฐานที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ" ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพิจารณาให้ความเห็นแบบมีเงื่อนไข (Qualified Opinion) หรือไม่แสดงความเห็น (Disclaimer of Opinion) ได้ (IAASB, 2019)

กรณีศึกษาการตรวจสอบผ่านภาพถ่ายดาวเทียมในเขตสู้รบในประเทศยูเครน เช่น เขตสู้รบดอนบาส ผู้สอบบัญชีไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่เพื่อตรวจนับสินทรัพย์ที่มีสาระสำคัญได้โดยตรง เนื่องจากข้อจำกัดด้านความปลอดภัย ส่งผลให้ไม่สามารถใช้วิธีการตรวจสอบตามปกติ เช่น การสังเกตการณ์ภาคสนามหรือการตรวจนับทางกายภาพได้ (IAASB, 2022) การพึ่งพาเอกสารยืนยันจากภายในกิจการเพียงอย่างเดียวจึงมีความเสี่ยงสูงต่อการบิดเบือนข้อมูลและไม่สอดคล้องกับหลักการของหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมและเพียงพอ (IAASB, 2018) เพื่อลดข้อจำกัดดังกล่าว ผู้สอบบัญชีอาจใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมเชิงพาณิชย์เป็นหลักฐานจากแหล่งภายนอก โดยเปรียบเทียบภาพก่อนและหลังเหตุการณ์โจมตี

เพื่อช่วยยืนยันการมีอยู่จริง (Existence) ของสิ่งปลูกสร้างและโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ (European Space Agency, 2024; Euronews, 2024) อย่างไรก็ตาม แม้เทคโนโลยีดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการยืนยันการมีอยู่ของสินทรัพย์ แต่ยังมีข้อจำกัดอย่างมีสาระสำคัญต่อการวัดมูลค่า (Valuation) เนื่องจากไม่สามารถประเมินสภาพการใช้งานของเครื่องจักรภายในอาคารได้ ผู้สอบบัญชีจึงจำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบ รักษาความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ และอาจต้องจำกัดขอบเขตการให้ความเห็นในส่วนของสินทรัพย์ที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม (IAASB, 2018)

การตัดสินใจให้ความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชี (Reporting and Auditor's Opinion)

เมื่อผู้สอบบัญชีประเมินสมมติฐานการดำเนินงานต่อเนื่อง (Going Concern) แล้ว การตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบการให้ความเห็นในรายงานผู้สอบบัญชีถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อความเข้าใจและการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน มาตรฐานการสอบบัญชีระบุแนวทางการให้ความเห็นไว้ตามระดับของความไม่แน่นอนและความเพียงพอของการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน (IAASB, 2018)

ในกรณีที่กิจการมีความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง แต่ผู้บริหารได้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวไว้อย่างครบถ้วนและเพียงพอในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ผู้สอบบัญชีสามารถให้ความเห็นแบบไม่ดัดแปลง (Unmodified Opinion) โดยเพิ่มย่อหน้าเน้นสาระสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง (Emphasis of Matter – Going Concern) เพื่อดึงความสนใจของผู้อ่านไปยังความไม่แน่นอนดังกล่าว (IAASB, 2022)

ในทางตรงกันข้าม หากการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับความไม่แน่นอนไม่เพียงพอ หรือแผนการจัดการของผู้บริหารขาดความชัดเจนและไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้จริง ผู้สอบบัญชีอาจจำเป็นต้องให้ความเห็นแบบเปลี่ยนแปลงไป (Modified Opinion) เช่น ความเห็นแบบมีเงื่อนไข (Qualified Opinion) หรือความเห็นไม่ถูกต้อง (Adverse Opinion) ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของการขาดข้อมูลและผลกระทบต่อความถูกต้องของงบการเงิน (IAASB, 2018)

นอกจากนี้ หากข้อเท็จจริงและหลักฐานที่ได้รับบ่งชี้อย่างชัดเจนว่ากิจการไม่สามารถดำเนินงานต่อเนื่องได้จริง แต่ยังคงจัดทำงบการเงินโดยใช้เกณฑ์คงค้างตามปกติ ผู้สอบบัญชีอาจต้องพิจารณาให้ความเห็นไม่ถูกต้อง (Adverse Opinion) เนื่องจากการเลือกใช้เกณฑ์การบัญชีไม่เหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงของกิจการ (IAASB, 2022)

โดยสรุป การประเมินความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์การดำเนินงานต่อเนื่อง ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาประเด็นสำคัญสองประการ ได้แก่ ประการแรก ความเหมาะสมของเกณฑ์การบัญชีที่กิจการใช้ หากกิจการอยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถฟื้นตัวได้ เช่น สินทรัพย์หลักถูกทำลายอย่างสิ้นเชิงจากสงคราม การใช้เกณฑ์คงค้างตามปกติย่อมไม่เหมาะสมและควรเปลี่ยนไปใช้เกณฑ์การชำระบัญชี (Liquidation

Basis) แทน ประการที่สอง ระดับของความไม่แน่นอนว่ามีสาระสำคัญหรือไม่ แม้ว่ากิจการยังสามารถดำเนินงานได้ในระยะสั้น แต่หากมีความเสี่ยงสูงอย่างมีนัยสำคัญที่จะไม่สามารถดำเนินงานต่อเนื่องภายในระยะเวลา 12 เดือนนับจากวันที่ในงบการเงิน ความไม่แน่นอนดังกล่าวย่อมถือเป็นความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญที่ต้องได้รับการเปิดเผยอย่างชัดเจน (IAASB, 2018; IAASB, 2022)

รูปแบบรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตตามสถานการณ์

ผู้สอบบัญชีตัดสินใจเลือกแสดงความเห็นได้ดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตตามสถานการณ์

สถานการณ์	การตัดสินใจของผู้สอบบัญชี	รูปแบบรายงาน
มีความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง แต่ผู้บริหารเปิดเผยข้อมูลอย่างครบถ้วนและเพียงพอในหมายเหตุประกอบงบการเงิน	ให้ความเห็นแบบไม่เปลี่ยนแปลงไป (Unmodified Opinion) โดยพิจารณาว่าการใช้เกณฑ์การดำเนินงานต่อเนื่องยังเหมาะสม	เพิ่มวรรคเน้นสาระสำคัญ (Emphasis of Matter) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง โดยไม่ถือเป็นการดัดแปลงความเห็น (IAASB, 2022; IAASB, 2019b)
มีความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญ และผู้บริหารไม่เปิดเผยข้อมูลหรือเปิดเผยข้อมูลไม่เพียงพอเกี่ยวกับผลกระทบจากสภาวะสงคราม	ให้ความเห็นแบบเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลไม่เป็นไปตามกรอบการรายงานทางการเงิน	ให้ความเห็นแบบมีเงื่อนไข (Qualified Opinion) หรือความเห็นไม่ถูกต้อง (Adverse Opinion) พร้อมระบุอย่างชัดเจนถึงการไม่เปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการดำเนินงานต่อเนื่อง (IAASB, 2018; IAASB, 2019a)
ข้อเท็จจริงบ่งชี้อย่างชัดเจนว่ากิจการไม่สามารถดำเนินงานต่อเนื่องได้ แต่ยังคงจัดทำงบการเงินโดยใช้เกณฑ์คงค้างตามปกติ	พิจารณาว่าการใช้เกณฑ์การบัญชีไม่เหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงของกิจการ	ให้ความเห็นไม่ถูกต้อง (Adverse Opinion) เนื่องจากงบการเงินไม่แสดงฐานะการเงินและผลการดำเนินงานอย่างถูกต้องตามกรอบการรายงานที่เหมาะสม (IAASB, 2022; IASB, 2023)

สถานการณ์	การตัดสินใจของผู้สอบบัญชี	รูปแบบรายงาน
สถานการณ์มีความไม่แน่นอนสูงมากจนผู้สอบบัญชีไม่สามารถได้รับหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมและเพียงพอ เช่น พื้นที่สู้รบถูกปิดตายโดยสิ้นเชิง	ไม่สามารถแสดงความเห็นได้ เนื่องจากข้อจำกัดในการปฏิบัติงานมีนัยสำคัญและแผ่กระจาย	ไม่แสดงความเห็น (Disclaimer of Opinion) โดยระบุถึงข้อจำกัดในการตรวจสอบที่เกิดจากสถานการณ์สงครามและการไม่สามารถประเมินผลกระทบได้อย่างเหมาะสม (IAASB, 2018; IAASB, 2019a)

กรณีศึกษาการให้ความเห็นต่องบการเงินของธนาคารพาณิชย์ในพื้นที่สงคราม ซึ่งในบริบทของประเทศที่เผชิญกับสภาวะสงคราม ธนาคารพาณิชย์ท้องถิ่นได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญจากความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-Performing Loans: NPLs) อันเป็นผลมาจากการเสียชีวิตของลูกหนี้ การถูกทำลายของกิจการลูกหนี้ รวมถึงมาตรการของภาครัฐที่สั่งพักชำระหนี้เพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจในภาวะวิกฤต ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการทำกำไรและความมั่นคงทางการเงินของธนาคาร (IAASB, 2022) จากการวิเคราะห์เพื่อการสอบบัญชี พบว่าธนาคารมีระดับเงินกองทุนต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กฎหมายและหน่วยงานกำกับดูแลกำหนด ขณะเดียวกัน แผนการเพิ่มทุนของฝ่ายบริหารมีความไม่แน่นอนสูงและขาดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากข้อจำกัดด้านตลาดทุนและความเชื่อมั่นของนักลงทุนในช่วงสงคราม สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่แน่นอนหลายประการที่ทับซ้อนกัน (Multiple Uncertainties) ทั้งในด้านการประเมินคุณภาพสินทรัพย์ ความเพียงพอของเงินกองทุน และความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ (IAASB, 2018)

ผู้สอบบัญชีไม่สามารถได้รับหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมและเพียงพอเพื่อสนับสนุนการแสดงความเห็นต่องบการเงินโดยรวมได้อย่างสมเหตุสมผล แม้ว่าฝ่ายบริหารจะมีการเปิดเผยข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับความเสี่ยงและมาตรการรองรับ แต่ระดับของความไม่แน่นอนที่ครอบคลุมเกือบทุกรายการที่มีสาระสำคัญในงบการเงิน ทำให้การใช้เพียงวรรคเน้นสาระสำคัญ (Emphasis of Matter) ไม่เพียงพอในการสื่อสารความเสี่ยงต่อผู้ใช้งบการเงิน ผู้สอบบัญชีจึงตัดสินใจให้ความเห็นแบบไม่แสดงความเห็น (Disclaimer of Opinion) เนื่องจากข้อจำกัดในการปฏิบัติงานมีนัยสำคัญและแผ่กระจาย (pervasive) ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการสอบบัญชี (IAASB, 2018; IAASB, 2019a)

กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ในสถานการณ์ที่ความไม่แน่นอนมีขอบเขตกว้างและมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความน่าเชื่อถือของงบการเงินโดยรวม ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องยกระดับรูปแบบการให้ความเห็นเพื่อคุ้มครองผู้ใช้งบการเงิน และรักษาคุณภาพของการรายงานทางการเงินให้สอดคล้องกับหลัก

จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ แม้การตัดสินใจดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของตลาดในระยะสั้น แต่ถือเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความโปร่งใสของระบบการเงินในภาวะวิกฤต (IAASB, 2022)

การระบุประเด็นในเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ (Key Audit Matters (KAM))

สำหรับกิจการที่มีหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ (Public Entities) สถานการณ์สงครามมักถูกพิจารณาให้เป็น “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” (Key Audit Matter: KAM) เนื่องจากเป็นประเด็นที่ต้องใช้ดุลยพินิจของผู้สอบบัญชีในระดับสูงและมีความเสี่ยงอย่างมีสาระสำคัญต่อการแสดงข้อมูลทางการเงิน โดยเฉพาะในด้านการประเมินมูลค่าสินทรัพย์ การตั้งสำรองผลขาดทุนด้านเครดิต และการประเมินความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ (IAASB, 2016; IAASB, 2022)

มาตรฐานการสอบบัญชีระบุให้ผู้สอบบัญชีต้องอธิบายอย่างชัดเจนในรายงานว่าได้จัดการกับ KAM ดังกล่าวอย่างไร ซึ่งอาจรวมถึงการตรวจสอบแผนบริหารความเสี่ยงของฝ่ายบริหาร การทดสอบสมมติฐานสำคัญที่ใช้ในการประมาณการทางบัญชี หรือการใช้แหล่งข้อมูลจากภายนอก เช่น ข้อมูลดาวเทียมเชิงพาณิชย์หรือรายงานจากหน่วยงานระหว่างประเทศ เพื่อสนับสนุนความเหมาะสมของข้อสรุปในการตรวจสอบ (IAASB, 2016)

การพิจารณาเหตุการณ์ภายหลังวันที่ในงบการเงิน (Subsequent Events)

ในบริบทของสงคราม เหตุการณ์ภายหลังวันที่ในงบการเงินอาจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน ผู้สอบบัญชีจึงมีหน้าที่ต้องประเมินอย่างรอบคอบว่าการปะทุของสงครามหรือการยกระดับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลังวันสิ้นงวด แต่ก่อนวันออกรายงานสอบบัญชี เป็นเหตุการณ์ที่ต้องเปิดเผยในฐานะเหตุการณ์ที่ไม่ต้องปรับปรุงรายการ (non-adjusting event) แต่มีสาระสำคัญหรือไม่ (IAASB, 2018)

อย่างไรก็ตาม หากเหตุการณ์ดังกล่าวมีความรุนแรงจนทำให้ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่องไม่เหมาะสมอีกต่อไป ผู้สอบบัญชีอาจจำเป็นต้องเรียกร้องให้กิจการจัดทำงบการเงินใหม่โดยเปลี่ยนเกณฑ์การบัญชีที่ใช้ และพิจารณาผลกระทบต่อรูปแบบความเห็นในรายงานสอบบัญชีอย่างเหมาะสม (IAASB, 2018; IAASB, 2022)

บทสรุปและแนวทางรับมือสำหรับวิชาชีพสอบบัญชี (Conclusion and Professional Guidance)

1. บทสรุป (Conclusion)

สภาวะสงครามนับเป็นบททดสอบขั้นสูงสุดของวิชาชีพสอบบัญชี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประเมินความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ (Going Concern) ซึ่งมิได้จำกัดอยู่เพียงการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินในอดีต แต่ต้องอาศัยการคาดการณ์ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่มีความไม่แน่นอนสูง เช่น ความเสี่ยงทางภูมิรัฐศาสตร์ มาตรการคว่ำบาตร และความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับมหภาค ผลการศึกษาพบว่า แม้มาตรฐานการสอบบัญชีจะกำหนดกรอบการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

เกี่ยวกับการประเมินการดำเนินงานต่อเนื่อง แต่ในบริบทของสงคราม “ความไม่แน่นอนอย่างมีสาระสำคัญ” มักมีระดับความรุนแรงและความซับซ้อนเกินกว่าที่แผนการจัดการตามปกติของฝ่ายบริหารจะสามารถรองรับได้อย่างเพียงพอ

ในบริบทดังกล่าว ผู้สอบบัญชีจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้สื่อสารความเสี่ยงต่อผู้ใช้งบการเงินผ่านรายงานการสอบบัญชีอย่างโปร่งใสและรอบคอบ การตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบความเห็นและการเปิดเผยข้อมูลที่เหมาะสมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการป้องกันการบิดเบือนการรับรู้ของผู้มีส่วนได้เสียและลดความเสี่ยงที่ผลกระทบจากวิกฤตจะลุกลามไปสู่ระบบเศรษฐกิจในวงกว้าง

2. แนวทางรับมือสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ (Professional Guidance)

เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานภายใต้สภาวะสงคราม ผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับผู้สอบบัญชี ดังนี้

ประการแรก การยกระดับการใช้เทคโนโลยีเพื่อทดแทนการลงพื้นที่ตรวจสอบ (Tech-Driven Auditing) มีความจำเป็นอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงด้านความปลอดภัย โดยผู้สอบบัญชีสามารถใช้ภาพถ่ายดาวเทียม โดรน หรือข้อมูลเชิงพื้นที่จากแหล่งภายนอก เพื่อยืนยันการมีอยู่และสภาพโดยรวมของสินทรัพย์และโครงสร้างพื้นฐานในเขตขัดแย้ง นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการติดตามเส้นทางเดินของเอกสารดิจิทัลยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของหลักฐานการสอบบัญชีและลดความเสี่ยงจากการดัดแปลงข้อมูลในสถานการณ์ที่มีความวุ่นวายสูง

ประการที่สอง ผู้สอบบัญชีควรเพิ่มระดับความเข้มข้นของการสังเกตด้วยความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ (Professional Skepticism) โดยไม่พึ่งพาเพียงคำชี้แจงหรือแผนงานของฝ่ายบริหาร แต่ควรนำการวิเคราะห์ภายใต้สถานการณ์จำลองหลายรูปแบบ (Scenario Analysis) มาใช้ โดยเฉพาะการประเมินกรณีเลวร้ายที่สุด เพื่อสะท้อนความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จริงในบริบทของสงคราม การตรวจสอบสมมติฐานเกี่ยวกับระยะเวลาของความขัดแย้งและผลของมาตรการคว่ำบาตรควรอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งอิสระและเชื่อถือได้

ประการที่สาม การทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากสาขาอื่นเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพการสอบบัญชีในภาวะวิกฤต ผู้สอบบัญชีควรปรึกษานักวิเคราะห์ความเสี่ยงทางการเมืองหรือผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของการถูกยึดทรัพย์สิน การจำกัดสิทธิในการโอนเงิน หรือผลกระทบจากมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนส่งผลโดยตรงต่อการประเมินมูลค่าสินทรัพย์และการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ

ประการสุดท้าย การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินควรมุ่งเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ โดยผู้สอบบัญชีควรสนับสนุนให้กิจการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินอย่างละเอียดและมีสาระสำคัญ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับสภาพคล่อง แหล่งเงินทุน และภาระผูกพันตามสัญญา เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินความเสี่ยงและความไม่แน่นอนได้อย่างรอบด้าน

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานกำกับดูแล

ในระดับนโยบาย หน่วยงานกำกับดูแลควรจัดทำแนวปฏิบัติเฉพาะกาล (Practice Notes) สำหรับการสอบบัญชีในภาวะสงคราม เพื่อสร้างบรรทัดฐานร่วมกันในการพิจารณาให้ความเห็นแบบมีเงื่อนไขหรือการไม่แสดงความเห็น และลดความไม่สอดคล้องในการใช้ดุลยพินิจระหว่างผู้สอบบัญชี ขณะเดียวกันควรเปิดโอกาสให้ใช้วิธีการตรวจสอบทางเลือกที่มีความน่าเชื่อถือทดแทนการตรวจนับจริงในพื้นที่สู้รบ โดยยังคงยึดมั่นในหลักการและมาตรฐานวิชาชีพอย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาคุณภาพและความน่าเชื่อถือของการรายงานทางการเงินในภาวะวิกฤต

เอกสารอ้างอิง (References)

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2559). *มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 570 (ปรับปรุง) เรื่อง การดำเนินงานต่อเนื่อง*.

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2561). *มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 200 เรื่อง วัตถุประสงค์โดยรวมของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตและการปฏิบัติงานตรวจสอบตามมาตรฐานการสอบบัญชี*.

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2566). *กรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน*.

Audretsch, D. B., Momtaz, P. P., Motuzenko, H., & Vismara, S. (2023). The economic costs of the Russia–Ukraine war: A synthetic control study of (lost) entrepreneurship. *Journal of Economic Behavior & Organization, 212*, 1–18. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2023.05.012

Business and Economics. (2025, February 2). *Business and economics 2025*. LINE Today. https://today.line.me/th/v3/article/PGQ1MXr

Consilium. (2025). *Energy prices and security of supply*. European Council. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/energy-prices-and-security-of-supply/

Euronews. (2024, October 27). *Why are satellite images useful for investigating war crimes in Ukraine?* https://www.euronews.com/next/2024/10/27/why-are-satellite-images-useful-for-investigating-war-crimes-in-ukraine

European Central Bank. (2022). The impact of the war in Ukraine on euro area energy markets. *ECB Economic Bulletin*. https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2022/html/ecb.ebbox202204_01~68ef3c3dc6.el.html

European Central Bank. (2023). Global risks to the EU natural gas market. *ECB Economic Bulletin*. https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2023/html/ecb.ebbox202301_01~6395aa7fc0.en.html

International Auditing and Assurance Standards Board. (2016). *International Standard on Auditing (ISA) 701: Communicating key audit matters in the independent auditor's report*. International Federation of Accountants.

International Auditing and Assurance Standards Board. (2022). *International Standard on Auditing (ISA) 570 (Revised), Going Concern*. International Federation of Accountants. https://www.iaasb.org/publications/isa-570-revised-going-concern

International Labour Organization. (2022, May 11). *The impact of armed conflict on employment and labour markets*. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_854335/lang--en/index.htm

International Monetary Fund. (2022). The long-lasting economic shock of war. *Finance & Development, 59*(1), 16–19. https://www.imf.org

International Organization for Standardization. (2019). *ISO 22301:2019 Security and resilience – Business continuity management systems – Requirements*. https://www.iso.org/standard/75106.html

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Global supply chain disruptions and economic resilience*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/global-supply-chain-resilience/

Pettinger, T. (2024, January 10). *Economic impact of war*. Economics Help. https://www.economicshelp.org

Rueng Lao Chao Nee. (2026, March). *Phit songkhram rongngan petrochemical nai Asia roem prakat phawa chukchoen thang kan phalit* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=ADkPO82q5YQ

Sakunchaik Kenganantanon, S. (2026, March 16). Oil supply crisis: How the world is responding to the largest disruption in history. *THE STANDARD*.

Srijanpetch, S. (2025). *Auditing*. TPN Press Limited Partnership.

Swiss Re Institute. (2021). *War, terrorism and political violence: Insurance implications*. Swiss Re Group. https://www.swissre.com/institute/research/topics-and-risk-dialogues/geopolitics-and-security.html

World Bank. (2022). *The economic impacts of conflict and fragility*. https://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/overview